

A MŰVELTSÉG ÖT JEGYE.¹

„Ha gyermekei lettek volna, uram, — így szólt *Boswel* — taníttatta volna-e őket valamire?“ „Azt hiszem, — válaszolt *Johnson* doktor — hogy szívesen éltem volna kenyéren és vizen, csakhogy biztosíthassam neveltetésüket, de nem kockáztattam volna jövőbeli szeretetüket azért, hogy oly dolgok ismeretét gyömöszöljem fejükbe, amelyekre esetleg nem lesz szükségük vagy amelyek ellenkeznek ízlésükkel. Ön megtanítja lányait az égitestek átmérőjére és miután ezt megtette, csodálkozik azon, hogy nincsenek elragadtatva társaságától.“

E válaszból kitűnik, hogy *Johnson* doktor indítatva érezte magát, hogy a korunk egyik nyugtalanító kérdése körül kialakult vitához hozzászóljon. Ki a művelt ember? Mily jelekről ismerjük fel?

„A világ első aranykorában, — jegyzi meg *Erasmus A boldogság dicsérete* című művében — nem volt szükség ezekre a nyugtalanító dolgokra. Akkoriban nem volt másfajta tanulás, mint amit az ember a maga egyszerű eszével összegyűjtött és könnyed tapasztalatok alapján tökéletesített. Ugyan mi haszna lehetett volna a nyelvtannak akkor, amikor minden ember egy nyelvet beszélt, ugyanazt, amely anyanyelve is volt és senki sem főrekedett nagyobb szónoki sikerre, mint hogy megértesse magát többi embertársával. Mi szükség lett volna logikára, amikor az emberek sokkal bölcsőbbek voltak, hogyszem egymással vitatkozzanak? Vagy mire való a retorika, amikor nem támadnak nézeteltérések, amelyek nehéz elhatározásokat vonnának maguk után?“ Valóban, ha szembeállítjuk a rég elmúlt aranykorszak eme képét napjaink szorgos acélkorszakával, csatlakoznunk kell az írás szavához: sok bölcseségben sok szomorúság van és az, aki növeli a tudást, növeli a bánatot.

A művelődés kvantitatív eszménye.

Még csak kétszáznyolvan éve annak, hogy *Comenius* égő buzgalommal sürgette Londonban oly tudós emberekből álló társaság felállítását, amelynek az lett volna a feladata, hogy egy könyvben gyűjtse össze az emberi bölcsesség összeségét oly módon, hogy ez az akkori és a jövő nemzedékek szükségleteit is

¹ E cikk írója *Nicholas Murray Butler*, a newyorki Columbia-egyetemnek és a Carnegie-alapítványnak elnöke, aki ez év júniusában Budapesten több előadást tartott. Ez az értekezése *The Meaning of education* című művéből való. *Loczka Alajos* fordította magyarra.

kielégítse. Ez a pansophia, vagyis minden tudomány gyűjteményének terve nagyon vonzónak bizonyult a XVII. században, minthogy könnyedén alkalmazkodott a századnak ahhoz a felfogásához, hogy a tudás mérhető anyagi mennyiségnek tekintendő, amelyet meg lehet szerezni és birtokolni is lehet. Szerencsétlenségünkre a művelődésnek ez a kvantitatív eszménye a belőle származó eljárásokkal és mértékekkel még most is széleskörű befolyást gyakorol és arra kísért bennünket, hogy a műveltség bizonyosságát a megtanult nyelvek számában, a tanulmányozott tudományágak változatosságában és általában az észben tartott tények mennyiségében keressük. Azonban másrésről minden komoly kísérlet, amely a műveltség meghatározására kvantitatív mértéket akarna alkalmazni, hamarosan meggyőző ezeknek elégtelenségéről és a kiindulás hamis voltáról. Ha művelt embernek lenni annyit tesz, mint rendszeres módon ismerni a természetet és képesnek lenni jelenségeit magyarázni, akkor csaknem valamennyi irodalmi ember, akár régi, akár mai, a műveletlen emberek közé sorolandó. Vagy ha művelt embernek lenni annyit tesz, hogy odaadó, szinte szenvedélyesen szerető áttekintése legyen valakinek a művészet és az irodalom nagy mesterműveiről, akkor számtalan tevékeny, nagy ember, aki teljes mértékben képviselte kora eszményeit és képességeit és aki a legesodálatosabb szellemi és jellembeli tulajdonságokkal tűnt ki, műveletlen ember volna. A helyzet ma még rosszabb. A különböző tudományok kísértetei irányítgatnak bennünket minden oldalról és ijesztgetnek különféleségükkel és érdekköreikkel. Sokat kell kizárnunk, hogy egyet, az igazit, választhassuk. A választás büntetése a veszteség, a nem-választás ára az ellaposodás. A műveltség becsülésének kvantitatív módja tehát saját súlya alatt roskad össze. Az igazi mértéket más irányban kell keresnünk.

Az ötszörös szellemi örökség.

Meg vagyok győződve arról, hogy az élet tényeinek teljes elemzése, úgy, amint ezek velünk szembenállnak, azt mutatná manapság, hogy semmiféle ismeret, semmiféle ráhatás nem áll a művelődésre váró emberi értelemmel szemben ugyanazon a semleges síkon. A szellemi gépezet egyes részei nem cserélhetők fel kölcsönösen. Itt szükségletek merülnek fel, amelyeket ki kell elégíteni, vágyak, amelyeknek utána kell járni s ezek nem fogadnak el követeléseikkel szemben semmiféle helyettesítést. Az élet és a civilizáció tudományos, irodalmi, esztétikai, szervezeti és vallásos vonatkozásai, bár kölcsönösen összefüggenek, mégis függetlenek egymástól abban az értelemben, hogy egyiket sem lehet a másikra visszavezetni vagy a másikra vonatkozó kifejezésekben megfogalmazni. Ezért úgy hiszem, ez öt vonatkozás mind-egyikének képviselése kell lennie mindennemű, a művelődést célzó nevelési rendszerben. Mindamellett a nevelési rendszert, miután elérte célját, nem lehet megmérni, de még csak kvantita-

tíve megbecsülni sem a tudomány, az irodalom, a színművészet, az intézmények vagy a vallás egyedüli mértékegységeivel. A nevelés az értelemnek és a jellemnek bizonyos vonásait eredményezi, amelyek oly módokon jutnak kifejezésre, hogy nyitva állanak minden ember megfigyelésének és ezek felé a vonások vagy szokások felé, nem pedig külső és anyagi szerzemények vagy teljesítmények felé kell fordulnia annak, aki a művelődés, igaz és biztos jegveit akarja megtalálni, azét a művelődését, amelyet ma ennek tekintünk.

Helyesség és pontosság az anyanyelv használatában.

Elsőnek sorolom a műveltség jegyei közé az anyanyelv használatában való pontosságot és helyességet. Amilyen fontos ez a képesség, — és bizonyára fontos, — aránylag annyira új dolog a művelődésben. Az európai nyelvek csak akkor kezdtek művelődési szempontból fontosságra szert tenni, amikor a középkor vége féle a kultúra decentralizációja megindult; 1549-ben *Jacques du Bellay* még azzal a nagyon is szerény állítással igazolta a francia nyelv tanulmányozását, „hogy nem oly silány nyelv, mint ahogyan sokan gondolják“. *Mulcaster*, aki egy kissé később írt, szükségesnek találta, hogy megokolja, miért írta nevelésügyi művét angol nyelven a latin helyett és hogy a hazai nyelv használatát a nevelés szempontjából a célszerűsége való hivatkozással védje meg. *Melanchthon* a németet a göröggel és a héberrel sorolta egy osztályba és mindhármát kedvezőtlenül állította szembe a latinnal. *Vilmos* német császár mondotta ki először nyíltan az 1890. évi berlini iskolai konferencián, hogy a német nevelésből hiányzik a nemzeti alap, hogy a gimnázium tantervének a német nyelven kell felépülnie, hogy a tanítóknak kötelességük az ifjúságot németekké, nem pedig görögökké és rómaiakká nevelni, és hogy a német nyelvnek kell azzá a középonttá válnia, amely körül minden más tárgynak csoportosulnia kell és valóban ennek köszönhető, hogy a hivatalos tanterv felülvizsgálata során a német nyelv és irodalom komoly és alapos tanítására is sor került. És ma³ is valóban csekély és lényegtelen az angol nyelv tanulmányozása azokon a helyeken, ahol az angol egyetemeknek és az amerikai főiskolák közül is nem egyik befolyása még mértékadó. Az a babona, hogy az angol nyelvhez a legjobb kapu a latin, korántsem halt még meg.

Azonban a nép nagy tömegei részére a hazai nyelv nemcsak a tanítás megállapított közvetítője, hanem szerencsére a tanulmányozásnak is fontos tárgya. A nevelés eredményének egyik főmértéke az a könnyedség, helyesség és pontosság, amellyel valaki ezt az eszközt használja.

Nem tiszteletlenség azokkal a fényes irodalmakkal szemben, amelyeket a francia és a német nyelv hozott létre és nem lébe-

* A tanulmány először 1901-ben jelent meg.

A fordító.

csülése e nagy népek kulturális szolgálatainak, ha rámutatok arra, hogy a modern nyelvek közül az angol a legelső, legkönnyebb és leghatalmasabb, mert „ez a leggyakoribb érintkezési eszköz, amely ma a földön az emberek közt használatban van“. Ez a nyelve egy tevékeny népnek, amelynek körében az egyéni szabadság és a személyes kezdeményezés nagy becsnek örvend. Semmi kétség, hogy mögötte áll a görög nyelv filozófiai hajlékonyságának és a német nyelv tudományos alkalmazhatóságának; de mi van az emberi szenvedélyek és emberi ténykedések egész területén, amit nem tudna kifejezni szabadon és egyedül a maga erejéből? Fordítsd németre *Othellót* vagy hasonlítsd össze *Shelley* vagy *Keats* verseit egyes francia kortársaik bájos soraival és meg fogod ismerni az angol nyelv különös hatalmát. Egyszerű szavakban vagy jól hangzó kijelentésekben nincsen párja, mint az emberiség gondolatainak, érzelmeinek és eszményeinek visszatükröztetésére alkalmas eszköznek.

Az angol nyelvben való jártasságot a szavak választékos-ságával és különleges kifejezések használatával mérhetjük. A modern angol nyelv összetett jellege tág teret nyit a kifejezések megfelelően alkalmas kiválogatására. A művelt ember, aki anyanyelvének használatában otthonos, könnyen mozog ennek szász, román és latin elemei között és hosszú gyakorlás, valamint sok olvasás útján készséget szerez nemcsak a szavak alkalmazásában, hanem művészi hatásuk megválogatásában is. Semmiféle merev formulák nem állanak útjában, hanem a nyelv szóbeli és írásbeli használatában az egyén természetéből folyó jellemző erőt és értéket juttatja érvényre. Nem a tudatos utánzás, hanem az öntudatlan megértés és gondolkodás kedvéért olvas. Tudja az óriás különbséget egyrészt a helyes angolság, másrészt pedig a szörszálhasogató vagy ahogy sokszor nevezik, az „előkelő“ angolság között. Jól tudja, hogy „aki silány angolságot hall és olvas, nagyon valószínűleg rövidesen maga is silány angolsággal fog írni és beszélni“³ és ennek megfelelően is viselkedik. Tudatában van a kifejezések helyének és hatalmának, továbbá a nyelvtanhoz való viszonyuknak és jártasságának azzal adja bizonyosságát, hogy írásmódjában kellő egyensúlyt tart fenn a kettő között. Az ilyen ember megértő rokonszenvvel tanulmányozná *Earl*⁴ professzor tudós megállapításait a kifejezésekről és a nyelvtanról és ezek közt nagyon sokban feltalálná saját eljárásának igazolását. Röviden az anyanyelv használatában műveltségének határozott bizonyosságát adná.

Finom és szelíd modor.

A műveltségnek második jegyeként említem azt a kifinomodott, szelíd modort, amely rávall a gondolkodásból és a cselekvésből származó állandósult szokásokra. „A jó modor jó

³ *White: Everyday English.* Boston, 1880. 503. 1.

⁴ *English Prose.* London, 1890. C. 2. 7.

viselkedés és jó származás“, mint *Addison* mondja, de még ennél is több. Mély értelem rejlik abban, hogy a latinnak csak egy szava van (*mores*) a szokás, modor, viselkedés és erkölcs kifejezésére. Az igazi modor, a valóban művelt férfi vagy nő modora a szellemi és erkölcsi meggyőződés külső kifejezése. Az álmodor olyan, mint a faberakás, amely az első önző gondolat nedvesítő hatására kihull a helyéből. A modernak erkölcsi jelentősége van, amelynek alapja az az igazi és mélyesges önmegbecsülés, amely a mások megbecsülésén épül fel. A jellemességnek esalhatatlan próbáját találjuk meg abban, hogyan viselkedik valaki azokkal szemben, akiket egyik vagy másik okból a világ az illető alantasainak gondol. A feljebbvalókkal vagy egyenjogúakkal szemben tanusított modor annyi körülménytől függ, hogy értelmezése sem nem könnyű, sem nem biztos. A modor nem teszi az embert, hanem csak visszatükrözi. Az emberekkel mint egyes személyekkel szemben tanusított megbecsülés, engedékenység és udvariasság mértéke alapján ítéljük meg, hogy valaki ünneplő ruhában van-e, vagy pedig annyira jól fegyelmezett, nagy műveltségű és tetteiben, valamint gondolataiban annyira természetesen erkölcsös, hogy felismeri a maga igazi viszonylatát embertársaihoz és ezt a felismerést modorában is visszatükrözi. Miként *Kant* egy évszázadnál régebben bizonygatta, az ember létezése önmagában találja meg végső célját és nem tekinthető pusztá eszköznek, amelyet vagy ez, vagy az az akarat önkényesen használ; az ember minden cselekvésében, akár magára, akár más eszes lényekre vonatkozik cselekvése, mindig öncélúnak kell tekinteni. Az igazi modor e tény elismerésén alapszik és valóban silány nevelés az, amely elfelejti megrögzíteni az erkölcsi elvet és a modort, amely az előbbit megtestesíti.

Az elmélyedés szokása.

A műveltségnek harmadik jegyéről említettem az elmélyedés szokását és képességét. Gyakori vád ellenünk, a modernek ellen, különösen pedig az amerikaiak ellen, hogy elveszítjük az elmélyedés szokását és azokat a kiváló tulajdonságokat, amelyek belőle folynak. Azt mondják, hogy ez a veszteség szükségszerű következménye a mi sietős, szorgos életünknek, szétágazó érdeklődésünknek és annak, hogy a gőz és az elektromos áram megsemmisítette az időt és a teret. Az egész világot és valamennyi eseményét ajtónkhoz hozza reggelenként az ujság. Figyelmünk Maniláról Pekingbe, Pekingből Transvaalba és Transvaalból Havanába ugrik. Szembekerülő és mégis össze nem függő izgalmak dúlnak bennünk és elménket gondolatok foglalják el, amelyek oly gyorsasággal követik egymást, hogy elmulasztjuk az életünkben fellépő események erős és mély rögzítését. Ez oly vád, amelyet még a velünk rokonszenvező bírálók is felhozhatnak ellenünk. Ha ez igaz, — és sok oly vonás van a vádban, amelyet

nehéz megcáfolni, — akkor a műveltségnek egyik legértékesebb bizonyossága siklik ki kezünk közül és meg kell sokszoroznunk erőfeszítéseinket, hogy megtartsuk. Mert az önvizsgálat nélkül való élet, miként *Sokrates* szünet nélkül hangoztatta, nem élet. Az az élet, amely nem állít fel önmagának kérdéseket, amely nem nyomoz visszafelé okokat és nem kutat előre célokat, amely nem talál élénk elvi vitákra és amely nem keresi magyarázatát annak, ami kívül és belül történik, nem is nevezhető emberi életnek; az állat élete ilyen. A művelt és műveletlen elme talán éppen ezen a ponton van a legélesebb ellentétben. A művelt és gyakorlott elmét a belátások és meggyőződések gazdag fegyvertára jellemzi, amely mindig kész az új viszonyokhoz való alkalmazkodásra, de csakis mélyebb belátás vagy még észszerűbb meggyőződés alapján változik. A művelt ember az igazságnak, emberi tapasztalatoknak és bölcseségnek oly mértékeivel rendelkezik, amelyek segítségével az újabb javaslatokat megbíráhatja. Ezeket a mértékeket csak elmélyedés útján lehet megszerezni. A fegyelmezetlen elme zsákmánya minden múltó képzeletnek és áldozata minden elhíhető tannak. Nincs megállapodott ítélőképessége, ami jellemessé tenné.

Renannak igaza volt, mikor azt állította, hogy az elme fejlődésének első alapfeltétele a szabadság, mert az elme szabadsága az oktalanság befolyásától való mentességet jelenti és az elvek alapján történő, észszerű választás szabadságát. Elvek sorozata szükségszerű birtoka a művelt embernek. A művelt ember kialakulása mindig az elveivel kapcsolatos és fejlődés útján halad, nem pedig belső forradalmak útján.

A filozófia természetesen az a nagy egyedüli tanulmánykör, amelyből az elmélyedés ereje fakad, míg nem szokássá válik, de az irodalmat, a politikát, a természettudományt is lehet bölcselkedve tanulmányozni, ami elvégre ugyanazt a célt szolgálja. A *hogyan?* kérdése, amire a tudomány felel, és a *miért?* kérdése, amire a filozófia felel, a kezdete az elmélyedésnek. Az igazán művelt ember előtt állandóan ez a két kérdés lebeg és ennek következtében ránevelődik az elmélyedésre.

A fejlődés képessége.

A műveltség negyedik jegyének tartom a fejlődés képességét. Vannak olyan elmék, amelyek, ha egy bizonyos pontig ki-művelődtek, megkristályosodnak úgy, ahogy vannak és azután ellenszegülnek a további haladásnak. Az ilyenfajta elméből hiányzik a műveltségnek egyik lényeges sajátossága. Talán sokat gyűjtött össze és sokat is ígért, de — hogy, hogyan — elfelejtette beváltani az ígértét. Nem halott, de önkívületi állapotban van. Csak olyan működéseket végez, amelyek arra szolgálnak, hogy megtartsák egy helyben; nincs mozgás, nincs fejlődés, nincs új erő és teljesítmény. Hiányzik belőle a lökés a szakadatlan tanuláshoz és önneveléshez, amelyek a folytonos szellemi

növekedés alapfeltételei. A nevelésnek egyik legfőbb célja betöltetlen marad benne. Az oly emberi értelem, amely folytonosan nő és az egész hosszú életen keresztül fejlődik, gyönyörű és lenyűgöző látvány. Ez a tulajdonság tette Gladstone személyét annyira vonzóvá fiatal és törekvő emberek előtt. Az ő szorgossága tüzelte s az ő határtalan szellemi energiája lelkesítette őket. „A szigorú és hajlíthatatlan toryk emelkedő reménységéből“, aki még 1838-ban volt, átalakulni a tory-ellenesek pártjának vitathatatlan vezéréig egy nemzedékkel később és folyton csak fejlődni egy kivételesen hosszú életen keresztül: nem mindennapi adomány; egyben példája minden oly elme sorsának, amelynek nevelése eredményes volt. Széles látókör, tágkörű érdeklődés, mély belátás kísérői a szellemi növekedésnek.

Ehhez a folytonos fejlődéshez sokoldalú érdeklődés szükséges és ez az, amiért a fejlődés állandó hadilábon áll a szellemi és erkölcsi lapossággal. Sok van a mi mai nevelésünkben, ami nevelésellenes, mert a szellemi fejlődést nehezé teszi, hacsak nem lehetetlené. Korai specializálódás a velejárolt érdeklődési körrel és ismeretanyaggal ellensége a szellemi növekedésnek. A kellemetlenségtől megismerése előtt való elfordulás ellensége a szellemi növekedésnek. Az egyén különleges érdeklődési tárgyának más tárgyakhoz való viszonyát meg nem látni: ellensége a szellemi növekedésnek. A fölfedezés és kutatni akarás látogatát kelteni megfelelő előtanulmány nélkül: ellensége a szellemi növekedésnek. Az emberek és tárgyak iránt tanúsított cinikus közöny, amelyről sokszor azt állítják, hogy különös tudományos színezetű: ellensége a szellemi növekedésnek. Ezeket tehát mind távol kell tartani, amíg az alakító nevelés folyik, ha azt akarjuk, hogy az állandó növekedésre ingerlő felbecsülhetetlen készség kifejlődjék.

„Az élet — mondja Spalding püspök⁵ egy ékesenszóló helyen — rejtelmes hatalom kibontakozása, amely az emberben az öntudatig emelkedik és ezen keresztül az igazság, a szeretet és rend világának ismeretéhez vezet, ahol a cselekvés már nem függ egyedül csak az anyag uralmától vagy az ösztön késztetésétől, hanem az értelem és a belátás uralma alatt áll és kell, hogy álljon. Ezt a folyamatot értelmes és meggondolt törekvésekkel előkészíteni: ez az, amit nevelésnek nevezünk“ és én még hozzáteszem: nevelni annyit tesz, mint az állandó értelmi és erkölcsi növekedés magvát elhinteni.

A cselekedni tudás képessége.

Végül a műveltségnek ötödik jegyeként említem a hatékonyságot, a cselekvés képességét. Rég elmúlt már az az idő, ha ugyan egyáltalán volt valaha, amikor az egyszerű, pusztá elmélkedés, a világtól és ennek munkájától való elvonulás vagy a szel-

⁵ *Means and ends of Education.* Chicago, 1895. 72. 1.

lemi illetéktelenség a műveltség védelmezhető eszményképe volt. Ma az igazán művelt embernek bizonyos értelemben tevékenynek is kell lennie. Ésszel, nyelvvel vagy kézzel ki kell fejeznie tudását és a világot másként kell visszahagynia, mint amilyennek találta. Mr. James egyszerűen összegezi, amit az élettan és lélektan együttesen tanít, amikor így szól: „Nincs befogadás visszahatás nélkül, nincs benyomás neki megfelelő kifejezés nélkül: ez az a nagy alapelv, amelyet *egy* tanítónak sem volna szabad elfelejtenie. Az oly benyomás, amely egyszerűen behatol a tanítvány szeméibe vagy füleibe anélkül, hogy befolyásolná élettevékenységeit, kárbavesztett benyomás. Élettanilag befejezetlen. Nem hagy maga után gyümölcsöt egy-egy megszerzett képesség alakjában. Még mint pusztá benyomás is elmulasztja az emlékezetre gyakorolt kellő hatás kifejtését; mert hogy teljes mértékben megmaradjon ez utóbbi képesség szerzeményei közt, be kell vésődnie cselekvéseink egész körébe. Mozgató következményei azok, amelyek odarögzítik.”⁶ Ez éppúgy áll a tudásra általában, mint a benyomásokra. Végnélküli felszívás termelés nélkül végzetessé válik a jellemre és a magasabb szellemi képességre egyaránt. Tégy valamit és légy képes ezt jól megtenni; fejezd ki azt, amit tudsz, valamilyen hasznos és lényeges alakban; termelj és ne légy örökké csak érző lény, aki érzelmeiben elmerül: ezek oly tanácsok, amelyek igazi nevelésre vezetnek és elterelnek a műveltség azon hamis alakjától, amelyet könnyedén mint a jól-értésült tehetetlenséget ismerünk fel. A mi egyeteméink és főiskoláink az önmagáért való ismeret és tudomány feltételezett értékéről hamis felfogásokban bővelkednek, olyanokban, amelyek épp annyira tudománytalanok, mint amilyen bölceletellenesek. A tudománynak nincs öncélja. Amerika felfedezésének időpontja magábanvéve éppoly jelentéktelen, mint amilyen a szomszéd földön termett fű legfrissebb levelének születési időpontja; csak azért jelent valamit, mert egy nagyobb ismeretegésznek egyik része, mert előnyös kapcsolatai, vonatkozásai, alkalmazásai vannak; és az olyan tudós számára, aki mindezekről semmit sem tud, Amerikát éppúgy felfedezhették 1249-ben, mint 1492-ben.

Magasfokú hatékonyság elsősorban a szellem ügye és csak *longo intervallo* vesz fel valamihez közeledve mechanikus formát. Mechanikai alakja mindig teljes mértékben alája van rendelve az értelemben rejlő rügóknak. A tevékenység az értelem és az akarat közt kialakult és szokássá erősödött viszonylat eredménye, amelynek következményeképp a tudás állandóan erővé, hatalommá alakul át. Mert a tudás még nem hatalom, Bacon ellenkező állítása ellenére sem, hacsak nem tesszük azzá, és csak az teheti azzá, akinek tudása van. Az a képesség, hogy a tudást hatalommá változtassuk, a tevékenység. Enélkül a műveltség nem teljes.

⁶ *Talks to teachers on Psychology*. New York, 1899. 4. 33. 1.

A művelt ember öt jellemző tulajdonsága.

A műveltségnek tehát ez az öt jellemző jegye van: az anyanyelv használatában való helyesség és pontosság; kifinomodott, szelid modor, amely a gondolkodás és cselekvés megszilárdult szokásainak eredménye; az elmélyedés képessége és szokása; a szellemi fejlődés képessége és a hatékonyság, vagyis a cselekvés képessége. Ezen a síkon a fizikus találkozhatik a nyelvész-szel, a természetbúvár a bölcselkedővel és mindegyik elismeri azt a tényt, hogy a másik művelt ember, bár ismereteik rendje nagyon is különböző és legnagyobb érdeklődési körük középpontjai ugyancsak távol esnek egymástól. Testvériségben egyesülnek azon közös vonások összetartó kötelékei által, amelyek értelmüknek és akaratuknak az anyagiakra tett hatásából fakadtak. E vonások nélkül az ember nem tekinthető igazán műveltnak, és tanultsága, ha még oly nagy is, értéktelen; múzeumot hoz létre, nem pedig kifejlődött emberi lényt.

Ezek a szokások azok, amelyeket szükségszerűleg saját magunknak kell kifejlesztenünk, s amelyek iskolás korunkban kezdődnek, az érettebb években pedig bővebb tapasztalásaink alapján megerősödnek; ezek mutatják meg saját magunknak és másoknak, hogy felfedeztük az igazi műveltség megszerzésének titkát.

NICHOLAS MURRAY BUTLER.